
UDK 371.3:811.163.42]:373.5(497.5)(047.3)

Pregledni članak

Primljen 19. IX. 2012.

VESNA BJEDOV

Filozofski fakultet u Osijeku

vbjedov@ffos.hr

OSTVARIVANJE ETAPE MOTIVACIJE U SREDNJOŠKOLSKOJ NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA

Sažetak

Cilj je ovoga rada utvrditi ostvarivanje motivacije kao etape nastavnoga sata u obradbi, ponavljanju i usustavljanju nastavnih sadržaja hrvatskoga jezika te utvrditi zastupljenost motivacijskih postupaka u jezičnoj nastavi. U istraživanju je rabljena metoda ankete, a uzorak je obuhvatio srednjoškolske nastavnike Hrvatskoga jezika Osječko-baranjske županije. Na temelju rezultata provedene ankete utvrđeno je da ispitani srednjoškolski nastavnici etapu motivacije najčešće primjenjuju pri obradbi jezičnih sadržaja, a najrjeđe pri provjeravanju jezičnih sadržaja. Također je utvrđeno da se u primjeni motivacijskih postupaka zapaženijim postotkom izdvajaju motivacijski postupci: tekst koji s poremećenim pravopisnim ili gramatičkim odnosom upozorava na važnost pravopisne ili gramatičke norme i rješavanje jezične dvojbe.

Ključne riječi: etapa motivacije, motivacijski postupci, nastava hrvatskoga jezika

Uvod

U opću paradigmu suvremene nastave, a to znači nastavu usmjerenu na učenika,¹ uklapa se i suvremena nastava hrvatskoga jezika² u kojoj je učenik njezinim žarištem i „spozna je jezik u svim njegovim protegama i službama“ (Težak, 1996: 53). Suvremena nastava hrvatskoga jezika „mora gramatiku gledati kroz učenika: koliko mu je i u kojim svojim slojevima potrebna, koliko, kada i kako je može učiti. (Težak, 1996: 55). Razmišljanja o zahtjevima suvremene nastave hrvatskoga jezika koja svojim polazištem drži učenika i njegov cjelokupan razvoj poticaj su na istraživanje o uvođenju učenika u rad na nastavnome satu hrvatskoga jezika u srednjoj školi. Naime Matijević i Radovanović (2011) naglašavaju kako se u današnjim srednjim školama „većina nastavnih aktivnosti odvija u obliku predavačke, odnosno frontalne nastave. Osnovne aktivnosti učenika u takvoj nastavi jesu sjedenje, slušanje i gledanje. U toj nastavi važno je što i kako radi nastavnik (nastava usmjerena na nastavnika), a učenici trebaju tek promatrati i slušati odgovore kad ih nastavnik ispituje. Uočavamo da je takva nastava usmjerena na kognitivno područje razvoja osobnosti,³ pa za školu u kojoj prevladava takva nastava kažemo da je *intelektualistička*.“ (Matijević – Radovanović, 2011: 122)

Budući da svaki nastavni sat, pa tako i nastavni sat hrvatskoga jezika, ima svoj ustroj, svoju oblikovanost prema nastavnim koracima ili etapama, u njegovu pripremnome, odnosno početnome dijelu, motivacija se drži jednom od najvažnijih etapa, jer često uspjeh cjelokupnoga nastavnog sata ovisi upravo o njegovu početku, tj. o motivaciji. Važnost

-
- 1 Nastava orijentirana prema učeniku – „izraz koji označava nastojanje da se u organizaciji nastavnih situacija i aktivnosti osigura više raznovrsnih aktivnosti za učenike. Nastoji se osigurati da učenik postane aktivan subjekt svih nastavnih aktivnosti, a ne da samo sjedi, sluša i gleda što rade učitelji.“ (Bognar – Matijević, 2002: 405) Govoreći o okviru učiteljskih koncepcija i dvjema generalnim orijentacijama u shvaćanjima (usmjerenost učitelju i usmjerenost učeniku), Pavin ističe kako nastava usmjerena učeniku podrazumijeva ostvarivanje mnogobrojnih zadaća, primjerice razvijanje radnih navika u učenika, vještine samostalnoga učenja, ostvarivanje kvalitetnoga prenošenja znanja (usp. Pavin, 2005).
  - 2 Sintagma se hrvatski jezik odnosi na predmetno područje istoimenoga nastavnoga predmeta. U članku je razlika označena velikim početnim slovom, pri čemu Hrvatski jezik označuje predmet, a hrvatski jezik predmetno područje.
  - 3 Osim razvoja i ostvarivanja kognitivnoga područja svako školovanje treba pridonijeti ostvarivanju i afektivnih i psihomotoričkih ciljeva (Matijević – Radovanović, 2011).

ostvarivanja motivacije, kao nastavne etape, implicira i zahtjevnost njezina osmišljavanja i provedbe, stoga je itekako važno kako učenike uvodimo u rad, odnosno kako ih motiviramo.

Navedene činjenice usmjerile su ovo razmišljanje i istraživanje prema tomu kako srednjoškolski nastavnici Hrvatskoga jezika uvode učenike u rad kada je riječ o nastavi jezika, tj. ostvaruju li motivaciju kao početnu etapu nastavnoga sata u različitim tipovima nastavnih sati (obradba, usustavljanje i provjeravanje) te koje motivacijske postupke primjenjuju. S obzirom na to, ciljem je ovoga rada utvrditi ostvarivanje motivacije kao etape nastavnoga sata u srednjoškolskih nastavnika Hrvatskoga jezika Osječko-baranjske županije te utvrditi zastupljenost motivacijskih postupaka.

1. Motivacija

Sâm pojam motivacija latinskoga je podrijetla i izvodi se iz latinskoga glagola *movere* što znači kretati se. „Motivaciju tako u laičkom tumačenju povezujemo s idejom pokretačke snage koja nas navodi na određenu aktivnost. Motivacija je jedna od najvažnijih komponenti koja djeluje na ishode učenja, ali istodobno i jedna od najtežih za mjerenje.“ (Vizek Vidović i dr., 2003: 207) U psihologiji se pojam motivacija „najčešće definira kao stanje u kojem smo iznutra pobuđeni nekim potrebama, porivima, željama ili motivima na određeno ponašanje usmjereno prema postizanju nekog cilja“ (Petz, 1992, u: Vizek Vidović, 2003: 207). Nikola Pastuović definira motivaciju kao sve ono što „čovjeka pokreće na aktivnost, odnosno što određuje njezin smjer, intenzitet i trajanje“ (Pastuović, 1987: 96), slično kao i Rheinberg koji kaže da „motivacijom označujemo aktivirajuće usmjeravanje trenutačnih životnih akcija koje vode k cilju koji se smatra pozitivnim“ (Rheinberg, 2004: 15). U svakodnevnom se govoru služimo izričajem „dijete nije motivirano za učenje“, i to u različitim situacijama: „ako ne radi uz zalaganje i ustrajno, ako uči samo kad očekuje nagradu, ako se umjesto učenjem intenzivno bavi drugim aktivnostima (sportom). Motivacija je pojam povezan s radom, naporom, zalaganjem, s ustrajnošću i podliježe shvaćanjima unutar

određenog socijalnog konteksta. Motivacija za učenje utječe na odluku da započnemo učenje (aktivnost – angažman) i da tu aktivnost održavamo na putu prema cilju (perzistencija).“ (Čudina-Obradović, 1992: 258) Navedena autorica motivaciju naziva poželjnim završnim stanjima učenja, a definira ih kao „postignuća koja su i sama unutarnji procesi, a ne produkt“.

Dakle, kognitivni angažman, motivacija za postignućem (ovladavanjem zadatkom), kao i pozitivne emocije prema sebi postaju ne samo neophodni preduvjeti kvalitetnog samostalnog učenja, nego i sami ciljevi učenja. Slika ‘motiviranog pojedinca’ unekoliko se mijenja – to nije više učenik koji stremi uspjehu svladavajući strah od neuspjeha i boreći se da pod svaku cijenu zadrži visoko mišljenje o sebi. Poželjnu kombinaciju osobina pokazuje učenik koji postiže rezultate na koje je ponosan, a taj ponos proizlazi iz uspješnog ovladavanja zadatkom i osjećaja vlastitog razvoja, a ne visoke vanjske ocjene. (Čudina-Obradović, 1992: 268)

Govoreći o pojmu motivacije, Rosandić kaže da on primarno pripada psihologiji, a definirajući motivaciju kao metodički pojam, ističe da „motivacija označuje psihičke procese koji pokreću učenice/učenike na određenu djelatnost i ponašanje. Ti se psihički procesi pokreću različitim metodama i sredstvima.“ (Rosandić, 2005: 310) Pojam motivacije Težak definira kao pokretanje učeničke volje radi ostvarivanja nastavnih zadaća. Takvu motivaciju naziva taktičnom jer je određena „kraćim nastavnim vremenom (nastavnim satom) i konkretnim gradivom (opsegom, težinom, jasnom praktičnom usmjerenošću)“ (Težak, 1996: 229).

2. Etapa motivacije u nastavi hrvatskoga jezika

Ostvarivanje je motivacije jedno od glavnih predmeta suvremenih metodika nastavnoga predmeta i zato su „pojedine metodike razvile čitave nizove motivacijskih postupaka za pokretanje intelektualne i emotivne motivacije učenika u pojedinim nastavnim situacijama. Jedna od najvažnijih takvih situacija jest početak nastavnog sata jer o početnoj motiviranosti učenika za rad na nekoj temi ovisi uspjeh ili neuspjeh cjelokupnog učiteljeva nastojanja na tom satu.“ (Bežen, 2008: 123) U

metodici književnosti motivacija je „poticaj učeniku da počne ulaziti u književni tekst i otkrivati piščevu motivaciju. U pravilu svaki nastavni sat hrvatskoga jezika mora početi nekom motivacijom, odnosno stvaranjem raspoloženja i volje za ulaženje učenika u književni tekst.“ (Bežen, 2008: 123) Autorice Peko i Pintarić motivaciju smještaju u neinteraktivnu etapu pripremanja⁴ koju drže početnom sastavnicom tijekom nastavnoga procesa, a koja označuje „pripremanje za središnje aktivnosti“ (Peko – Pintarić, 1999: 184).

Govoreći o etapama nastave hrvatskoga jezika, Težak navodi tri temeljna stupnja, pri čemu prvi stupanj naziva pripravom u okviru koje navodi motivaciju kao prvi korak. Veliku važnost Težak pridaje dugoročnoj motivaciji, što znači razvoju svijesti o potrebi njegovanja jezične kulture u učenika, a za taj je proces potreban sustavan rad na poticanju učeničke želje za stjecanjem jezične kulture (usp. Težak, 1996). Rosandić ističe kako nastava jezika u srednjoj školi proživljava ozbiljnu krizu koja se različito reflektira. „U srednjoškolskoj nastavi došlo je do napuštanja nastave gramatike, tako da se srednjoškolska nastava svodila samo na nastavu književnosti. Pojavila se krilatica poznata pod imenom antigramatiziranje...“ (Rosandić, 1996: 246)

Posebno je dakle važno pitanje poticanja učenika na učenje jezikoslovnih sadržaja u nastavi hrvatskoga jezika, stoga je na nastavnome satu hrvatskoga jezika osobito važno usmjeriti učenikovu pozornost na sadržaj (sadržajna motivacija), zatim pokrenuti volju za rad (radna motivacija), odabrati način komunikacije (komunikacijska motivacija) i odabrati motivacijski postupak (metodička motivacija) (usp. Težak, 1996). Sve bi navedene motivacije trebale biti sastavnice jednoga procesa, što znači da je nastavnikovo umijeće izbor onoga postupka koji će obuhvatiti sve navedene motivacije.

---

4 U okviru etape pripremanja Peko i Pintarić razlikuju neinteraktivnu i interaktivnu etapu. „Pripremanje za središnje aktivnosti prisutno je u neinteraktivnoj (kada još nismo u izravnoj komunikaciji s učenicima, a to je prije i poslije nastave) i u interaktivnoj (kada smo u izravnoj komunikaciji) etapi rada. U neinteraktivnoj etapi rada [...] učitelj polazi od pitanja koja uključuju: motivaciju...“ (Peko – Pintarić, 1999: 108)

3. Motivacijski postupci u nastavi hrvatskoga jezika

Rosandić smatra kako su vrste motivacija utvrđene prema različitim kriterijima: iskustvenim, jezičnim, stilističkim, književnoteorijskim, estetskim. Jezičnim motivacijama Rosandić drži leksičke, fonetske, gramatičke, pravopisne, pravogovorne. Kada govori o motivaciji u jezičnoj nastavi, Težak preporučuje više motivacijskih postupaka koji se mogu primijeniti u motivacijskome dijelu sata nastave hrvatskoga jezika i u čijemu je središtu promatranje jezikoslovnoga sadržaja, a koji se može odnositi na leksičku, pravopisnu, fonološku, morfološku, sintaktičku, dijalektološku jezičnu razinu. Riječ je o motivacijskim postupcima, ističe Težak, potvrđenima praksom. *Zapažanje jezične osobine (pozitivne ili negativne) u govoru ili pisanju kojega učenika* motivacijski je postupak koji se odnosi na to da „analizirajući učenikov sastavak ili govorni nastup, nastavnik upozorava na njegove vrline ili nedostatke“ (Težak, 1996: 231). To primjerice može biti izvrsna stilska uporaba glagolskoga oblika, zatim pogrješno uporabljena imenica *crtaci*.

Sljedeći postupak koji Težak navodi pri ostvarivanju motivacije za nastavu hrvatskoga jezika jest *zapažanje pogrješke u školskome listu, dječjem časopisu, dnevnim novinama i sl.*, gdje se učenicima predočuje pogrješno napisana riječ ili sintagma. Motivacija za jezične sadržaje također se može ostvariti posredovanjem *crteža kojim se ismijava jezičnu pogrješku*, primjerice crtež čovjeka i usporedno s njim crtež zrakoplova, a ispod tekst: Ivan je doletio sa zrakoplovom (usp. Težak, 1996).

Rješavanje jezične dvojbe motivacijski je postupak koji potiče učenike na razmišljanje o izboru, odnosno uporabi određenoga oblika od nekoliko ponuđenih, primjerice dvaju ili triju istoznačnih oblika za genitivne oblike imenica ženskoga roda (*crkava, crkva, crkvi*). Proučavanje jezičnih osobitosti ranije interpretiranoga književnog teksta (glagolskih, pridjevskih ili imenskih oblika) također može biti motivacijom u jezičnoj nastavi. Ovaj postupak Težak naziva *zapažanjem stilske funkcije neke gramatičke pojave*.

Osim navedenim postupcima učenike možemo motivirati tako da im predočimo primjer dviju rečenica od kojih će jedna biti napisana

književnim jezikom, a druga zavičajnim govorom. Takvim će *uspoređivanjem književnoga i zavičajnoga oblika riječi* učenici uočiti razliku između književnoga jezika i zavičajnoga govora. *Zanimljiva lingvistička obavijest* motivacijski je postupak čijom se primjenom može proširiti učenikov jezični obzor. Težak navodi primjer: „američko pleme ima pedeset riječi za različite preljeve zelene boje, ali nema općeg pridjeva zelen“ (Težak, 1996: 232).

Pri motiviranju učenika za jezične sadržaje može se odabrati *tekst koji poremećenim pravopisnim ili gramatičkim odnosnom upozorava na važnost gramatičke ili pravopisne norme*. Riječ je o tekstu zasićenom pogrješkama (*zavoljeo, djete... kadsam Ja bij omali Živ?*) (Težak, 1996: 278) koje učenike potiču na razmišljanje o pravilnoj uporabi standardojezičnih oblika. Vrlo zanimljivi motivacijski postupci mogu biti *učenička šala* (koja može biti izazvana nastavnikovim pitanjem) u kojoj jezična osobitost ili jezična pogrješka izaziva smiješnost, zatim *jezična anegdota* (anegdota u kojoj neprecizna uporaba riječi može izazvati nesporazum) te *anegdota iz života književnika ili jezikoslovca koja zasijeca u jezičnu problematiku*. „Na primjer, kao poticaj za proučavanje tvorbe riječi može poslužiti biografski podatak o tome kako je I. G. Kovačić skupljao riječi, ispisivao ih na listiće...“ (Težak, 1996: 233)

Težak smatra da se za jezične sadržaje učenike može motivirati i posredovanjem *citata iz književnoga ili kojega drugog znamenitog djela gdje se govori o kakvome jezičnom problemu*, primjerice citat iz dijalektalne proze ili poezije može poslužiti za učenje o naglascima ili dvoglasniku – smjenjivanje ije/je/e/i. Također kao motivacija u nastavi jezika može se uporabiti *prizor iz filma ili televizijske emisije* u kojemu će učenikova pozornost biti usmjerena na jezično pitanje; primjerice u filmu *Breza* učenici mogu obratiti pozornost na dijalektalne osobine u govoru likova.

Kao motivacijski postupak u nastavi jezika može se primijeniti *jezična križaljka*. Riječ je o postupku koji ima grafički izgled tablice. Vodorravna i/ili okomita polja učenici ispunjavaju po zadanim pitanjima ili odredbama, a koje poglavito trebaju upućivati na jezičnu problematiku blisku temi nastavnoga sata za koju se motivacija provodi. Kada govori o osvježivanju potrebnoga predznanja, kao nastavnoj etapi što slijedi

nakon motivacije, Težak ističe kako se u tradicionalnoj školi uvodni dio „nastavnogramatičkog sata obično svodi na ponavljanje, što može biti poticajno ako učenike ohrabri i zainteresira za gramatičke pojmove, ali i destimulativno ako se provodi stereotipno, verbalno, teoretski bez primjene na životno iskustvo i jezičnu djelatnost učenika“ (Težak, 1996: 234). Riječ je dakle o ponavljanju jezičnih sadržaja na razini reprodukcije pojmova, pravila ili definicija, *reproduktivno ponavljanje*, inače osobito dogmatsko-reproduktivnome sustavu koji pripada tradicionalnoj nastavi hrvatskoga jezika, ali koji se „žilavo ukorijenio u nastavnoj praksi pa gdjegdje još i dominira“ (Težak, 1996: 115).

4. Predmet i metodologija istraživanja

U istraživanju o ostvarivanju etape motivacije i primjeni motivacijskih postupaka u nastavi hrvatskoga jezika u srednjoškolskih nastavnika Hrvatskoga jezika rabljen je metodološki postupak ankete. Uzorak je obuhvatio nastavnike Hrvatskoga jezika gimnazija, srednjih strukovnih škola i srednjih umjetničkih škola Osječko-baranjske županije. Anketiranje je provedeno u lipnju 2011. na županijskim stručnim vijećima nastavnika Osječko-baranjske županije. Uzorak je bio prigodan, što znači da su anketirani oni nastavnici koji su nazočili županijskim stručnim vijećima kada je anketa provedena. Sudjelovao je ukupno 71 nastavnik. Anketa je obuhvatila osam pitanja zatvorenoga tipa, od kojih je u ovome radu interpretirano šest.⁵

Istražujući motivaciju kao etapu nastave jezika, pozornost je posebno bila usmjerena na pitanje ostvaruju li srednjoškolski nastavnici Hrvatskoga jezika motivaciju, kao nastavnu etapu, u različitim tipovima nastavnih sati, i to: u obradbi, u ponavljanju i u provjeravanju jezičnih nastavnih sadržaja. Od osobite važnosti također je bio upit koliko je vremensko trajanje etape motivacije u jezičnoj nastavi srednjoškolskih nastavnika te koje motivacijske postupke nastavnici primjenjuju. U anketi je ponuđeno 15 vrsta motivacijskih postupaka: zapažanje jezične osobine

5 U ovome radu u obzir nisu uzeta pitanja o spolu i o zvanju nastavnika (zvanje nastavnika mentora, odnosno zvanje nastavnika savjetnika).

(pozitivne ili negativne) u govoru ili pisanju kojega učenika; zapažanje pogrješke u školskome listu, dječjem časopisu, dnevnim novinama i sl.; crtež kojim se ismijava jezična pogrješka; rješavanje jezične dvojbe; zapažanje stilske funkcije neke gramatičke pojave; uspoređivanje književnoga i zavičajnoga oblika riječi; zanimljiva lingvistička obavijest; tekst koji poremećenim pravopisnim ili gramatičkim odnosom upozorava na važnost gramatičke ili pravopisne norme; učenička šala; jezična anegdota; anegdota iz života književnika ili jezikoslovca koja zasijeca u jezičnu problematiku, citat iz književnoga ili kojega drugog znamenitog djela gdje se govori o kakvome jezičnom problemu; prizor iz filma ili televizijske emisije; jezična križaljka i reproduktivno ponavljanje.

Za svaki navedeni motivacijski postupak ponuđeni su odgovori: *ne primjenjujem*, *uglavnom ne primjenjujem*, *uglavnom primjenjujem* i *primjenjujem*, pri čemu se od nastavnika tražilo zaokruživanje samo jednoga ponuđenog odgovora za svaki motivacijski postupak. Svi navedeni postupci opisani su u prethodnome poglavlju – Motivacijski postupci u nastavi hrvatskoga jezika. Rezultati provedene ankete prikazani su na ukupnome uzorku i u usporedbi prema vrsti škole (gimnazije i srednje strukovne škole), pri čemu je obuhvaćen manji uzorak, a to znači da su u obzir uzeti odgovori onih nastavnika koji rade samo u jednoj školi.⁶ Rezultate su, i na ukupnome uzorku i u usporedbi prema vrsti škole, prikazani prema sljedećim kategorijama:

- a) zastupljenost etape motivacije u obradbi jezičnih sadržaja
- b) zastupljenost etape motivacije u ponavljanju jezičnih sadržaja
- c) zastupljenost etape motivacije u provjeravanju jezičnih sadržaja
- d) vremensko trajanje etape motivacije
- e) primjena motivacijskih postupaka

Rezultati ankete obrađeni su kvantitativno i kvalitativno, što znači da su odgovori sudionika prikazani slikovno, tj. brojčano, odnosno u postotnim omjerima, i opisno. U tablici 1 i u tablici 2 prikazani su brojčano i u postotnim omjerima rezultati primjene svih motivacijskih postupaka u

---

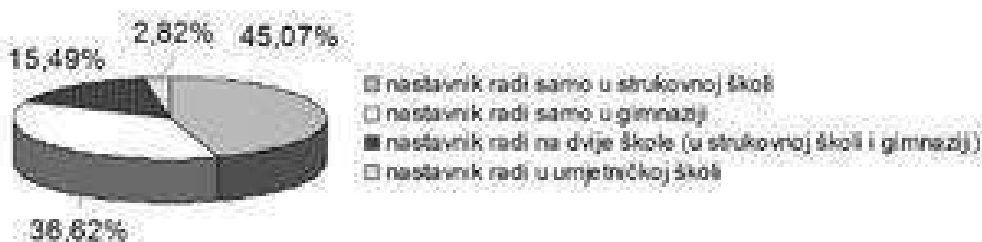
⁶ Neki su se nastavnici u anketi izjasnili da rade u dvjema školama, primjerice u gimnaziji i u strukovnoj školi.

svim kategorijama odgovora. U interpretaciji rezultata o primjeni pojedinih motivacijskih postupaka obuhvaćeni su najzastupljeniji odgovori.

5. Rezultati istraživanja i rasprava

5.1. Ostvarivanje etape motivacije u nastavi hrvatskoga jezika

U Osječko-baranjskoj županiji ima 131 srednjoškolski nastavnik Hrvatskoga jezika,⁷ a u anketiranju je sudjelovao 71 nastavnik. Gotovo polovica sudionika radi samo u strukovnoj školi, 45,07%, a 36,62% sudionika radi samo u gimnaziji. U dvjema školama (u strukovnoj školi i u gimnaziji) radi 15,49% anketiranih srednjoškolskih nastavnika, a tek 2,82% nastavnika radi u umjetničkoj školi. Podatci su razvidni na slici 1.

Slika 1: Vrsta srednje škole u kojoj rade ispitani nastavnici

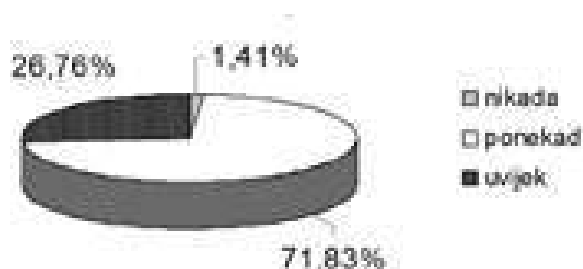
Na pitanje o tome ostvaruju li motivaciju kao nastavnu etapu u obradbi jezičnih sadržaja (slika 2), potpuno je jednaka raspodjela odgovora u kategorijama *uvijek* i *ponekad*, što znači da se i jednim i drugim odgovorom izjasnila polovica ispitanih srednjoškolskih nastavnika, tj. 49,30%. Odgovorom *nikada* (ne ostvarujem motivaciju kao nastavnu etapu u obradbi jezičnih sadržaja) izjasnio se jedan nastavnik, što znači 1,41%.

Slika 2: Ostvarivanje etape motivacije u obradbi jezičnih sadržaja

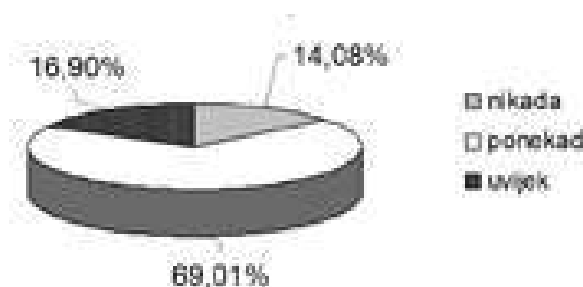
⁷ Podatci su dobiveni iz Agencije za odgoj i obrazovanje, Podružnica Osijek, u rujnu 2011.

Kada je riječ o nastavnome satu ponavljanja jezičnih sadržaja, može se reći da najveći broj ispitanih nastavnika *ponekad* počinje nastavni sat ponavljanja jezičnih sadržaja motivacijom, njih 71,83%. *Uvijek* ostvaruje motivaciju u ponavljanju jezičnih sadržaja četvrtina sudionika, ili 26,76%, a 1,41% *nikada* ne ostvaruje motivaciju kao početnu etapu nastavnoga sata ponavljanja jezičnih sadržaja. Raspodjela se odgovora ispitanih nastavnika nalazi na slici 3.

Slika 3: Ostvarivanje etape motivacije u ponavljanju jezičnih sadržaja

Ako pogledamo sliku 4, na kojoj je prikazana raspodjela odgovora anketiranih srednjoškolskih nastavnika o tome ostvaruju li etapu motivacije u provjeravanju jezičnih nastavnih sadržaja, tada uočavamo manju zastupljenost odgovora *nikad* i *uvijek*, odnosno pretežnu zastupljenost odgovora *ponekad*. To znači da je visok postotak ispitanih nastavnika (69,01%) koji *ponekad* primjenjuju etapu motivacije u nastavnome satu provjeravanja jezičnih sadržaja. *Uvijek* ostvaruje etapu motivacije u provjeravanju jezičnih sadržaja 16,90% ispitanika, a *nikada* ne ostvaruje 14,08%.

Slika 4: Ostvarivanje etape motivacije u provjeravanju jezičnih sadržaja

U izjašnjavanju o tome koliko je vremensko trajanje etape motivacije u njihovoj jezičnoj nastavi, najviše je anketiranih nastavnika, gotovo polovica (49,30%) zaokružilo odgovor *do 5 minuta* (slika 5). Nešto manje sudionika u odnosu na njih, odnosno 42,25%, navodi da je trajanje njihove motivacije u nastavi jezika *do 10 minuta*, dok manje od desetine ispitanih nastavnika, ili 7,04%, navodi da njihova etapa motivacije traje *do 15 minuta*. Jedan je nastavnik (1,41%) zaokružio odgovor *više od 15 minuta* (traje motivacija kao nastavna etapa u mojoj jezičnoj nastavi), slika 5.

Slika 5: Trajanje motivacije kao nastavne etape

5.2. Primjena motivacijskih postupaka u nastavi hrvatskoga jezika

U tablici 1, u kojoj su prikazani rezultati primjene motivacijskih postupaka u jezičnoj nastavi, uočava se da su se u kategoriji odgovora *ne primjenjujem* anketirani nastavnici najvećim postotcima izjasnili kada je riječ o motivacijskim postupcima prizor iz filma ili TV emisije, 14,08% i jezična križaljku, 12,68% sudionika. U svojoj nastavi hrvatskoga jezika *uglavnom ne primjenjuje* anegdotu iz života književnika ili jezikoslovca koji zasijeca u jezičnu problematiku i crtež koji ismijava jezičnu pogriješku gotovo polovica ispitanih nastavnika, odnosno 47,89%. Nešto manje u odnosu na njih, 45,07% sudionika, *uglavnom ne primjenjuje* prizor iz filma ili TV emisije. Također nešto više od dvije petine ispitanih nastavnika, 42,25%, *uglavnom ne primjenjuje* jezičnu križaljku. Više od polovice anketiranih srednjoškolskih nastavnika Hrvatskoga jezika u etapi motivacije *uglavnom primjenjuje* motivacijski postupak zapažanja jezične osobine (pozitivne ili negativne) u govoru ili pisanju kojega učenika, 54,93%, a istim su se postotkom, u ovoj kategoriji odgovora,

sudionici izjasnili glede postupka uspoređivanja književnoga i zavičajnoga oblika riječi. Nešto manje u odnosu na njih, ali i dalje više od polovice ispitanih nastavnika, 52,11%, *uglavnom primjenjuje* zanimljivu lingvističku obavijest i zapažanje stilske funkcije neke gramatičke pojave. Rješavanje jezične dvojbe, kao motivacijski postupak, *uglavnom primjenjuje* 49,30% sudionika, a učeničku šalu i reproduktivno ponavljanje *uglavnom primjenjuje* 46,48% nastavnika. Odgovor *primjenjujem* (kao motivacijski postupak u svojoj jezičnoj nastavi) opaža se u najvećem postotku (43,66%) uz motivacijski postupak tekst koji s poremećenim pravopisnim ili gramatičkim odnosom upozorava na važnost pravopisne ili gramatičke norme. U ovoj kategoriji odgovora, *primjenjujem*, valja izdvojiti još jedan motivacijski postupak u kojemu je razvidan zapaženiji postotak, a to je rješavanje jezične dvojbe – što primjenjuje dvije petine sudionika, ili 40,85% .

Tablica 1: Primjena motivacijskih postupaka u nastavi hrvatskoga jezika

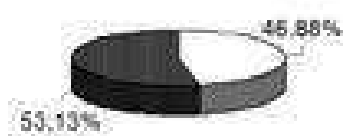
Motivacijski postupak	ne primjenjujem	uglavnom ne primjenjujem	uglavnom primjenjujem	primjenjujem	bez odgovora
zapažanje jezične osobine (pozitivne ili negativne) u govoru ili pisanju kojega učenika	4 (5,63%)	10 (14,08%)	39 (54,93%)	18 (25,35%)	-
zapažanje pogriješke u školskome listu, dječjem časopisu, novinama i sl.	3 (4,23%)	10 (14,08%)	32 (45,07%)	25 (35,21%)	1 (1,41%)
rješavanje jezične dvojbe	1 (1,41%)	6 (8,45%)	35 (49,30 %)	29 (40,85%)	-
zapažanje stilske funkcije neke gramatičke pojave	-	22 (30,99%)	37 (52,11%)	12 (16,90%)	-
uspoređivanje književnoga i zavičajnoga oblika riječi	3 (4,23%)	17 (23,94%)	39 (54,93%)	12 (16,90%)	-
zanimljivu lingvističku obavijest	2 (2,82%)	16 (22,54 %)	37 (52,11 %)	16 (22,54%)	-

tekst koji s poremećenim pravopisnim ili gramatičkim odnosom upozorava na važnost pravopisne ili gramatičke norme	1 (1,41%)	8 (11,27%)	31 (43,66%)	31 (43,66%)	-
jezičnu anegdotu	3 (4,23%)	25 (35,21%)	30 (42,25%)	13 (18,31%)	-
anegdotu iz života književnika ili jezikoslovca koji zasijeca u jezičnu problematiku	2 (2,82%)	34 (47,89%)	23 (32,39%)	12 (16,90%)	-
citat iz književnoga ili kojega drugog znamenitog djela u kojem se govori o jezičnom problemu	3 (4,23%)	25 (35,21%)	30 (42,25%)	13 (18,31%)	-
učeničku šalu	5 (7,04%)	20 (28,17%)	33 (46,48%)	13 (18,31%)	-
crtež koji ismijava jezičnu pogrješku	7 (9,86%)	34 (47,89%)	24 (33,80%)	5 (7,04%)	1 (1,41%)
prizor iz filma ili TV emisije	10 (14,08%)	32 (45,07%)	24 (33,80%)	5 (7,04%)	-
jezičnu križaljku	9 (12,68%)	30 (42,25%)	26 (36,62%)	6 (8,45%)	-
reproduktivno ponavljanje	2 (2,82%)	12 (16,90%)	33 (46,48%)	24 (33,80%)	-

5.3. Ostvarivanje etape motivacije u nastavi hrvatskoga jezika – usporedba gimnazija i strukovnih škola

Pogledamo li slike 6 i 7, na kojima su prikazani rezultati ispitanih nastavnika o tome ostvaruju li motivaciju kao nastavnu etapu u jezičnoj nastavi obradbe nastavnih sadržaja, uočit ćemo da se više od polovice gimnazijskih nastavnika izjasnilo kako *uvijek* primjenjuje, 53,13%. Kada je riječ o nastavnicima strukovnih škola, *uvijek* primjenjuje motivaciju kao nastavnu etapu u jezičnoj nastavi obradbe nastavnih sadržaja nešto manje od polovice sudionika, 46,15%. Točno polovica sudionika strukovnih

škola navodi kako *ponekad* počinje nastavni sat obradbe jezičnih sadržaja motivacijom, 50,00%, a isti je odgovor, *ponekad*, zaokružilo nešto manje od polovice gimnazijskih sudionika, 46,88%. Zanimljivo je da se na ovome pitanju nijedan nastavnik gimnazija nije izjasnio kategorijom *nikada*, dok je 3,85% nastavnika strukovnih škola koji *nikada* ne ostvaruju etapu motivacije u obradbi jezičnih sadržaja.

Slika 6: Motivacija u obradbi jezičnih sadržaja gimnazije

Slika 7: Motivacija u obradbi jezičnih sadržaja strukovne škole

Četvrtina gimnazijskih nastavnika, odnosno 25,00%, i nešto više od četvrtine sudionika strukovnih škola, tj. 26,92%, *uvijek* ostvaruje etapu motivacije u ponavljanju jezičnih sadržaja, slike 8 i 9. Tri četvrtine ispitanih gimnazijskih nastavnika *ponekad* ostvaruje etapu motivacije u ponavljanju jezičnih sadržaja, što je 75,00%, dok se o ovome pitanju kategorijom *ponekad* izjasnilo 69,23% sudionika strukovnih škola. Ni o ovome pitanju – Ostvarujete li etapu motivacije u ponavljanju jezičnih sadržaja? – nijedan se nastavnik gimnazija nije izjasnio odgovorom *nikada*, dok se ovim odgovorom izjasnilo 3,85% nastavnika strukovnih škola. Raspodjela je njihovih odgovora u navedenim kategorijama razvidna na slikama 8 i 9.

Slika 8: Motivacija u ponavljanju jezičnih sadržaja gimnazije

Slika 9: Motivacija u ponavljanju jezičnih sadržaja – strukovne škole

Kada je riječ o ostvarivanju etape motivacije u provjeravanju jezičnih sadržaja, slike 10 i 11, rezultati provedene ankete govore da su se i ispitani gimnazijski nastavnici i ispitani nastavnici strukovnih škola izjasnili

svim trima ponuđenim odgovorima: *uvijek*, *ponekad* i *nikada*. Uočljiv je i sličan omjer odgovora. Naime 15,63% gimnazijskih nastavnika i 15,38% nastavnika strukovnih škola *uvijek* motivira učenike u nastavnome satu provjeravanja jezičnih sadržaja, *ponekad* motivira 71,88% gimnazijskih nastavnika i 65,38% nastavnika strukovnih škola, dok se kategorijom *nikada* izjasnilo nešto više od desetine gimnazijskih nastavnika, odnosno 12,50%, i gotovo petina nastavnika strukovnih škola, 19,23%, slike 10 i 11.

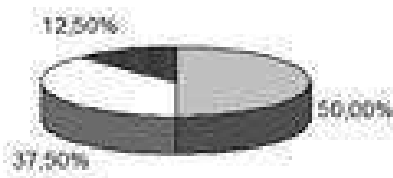

Slika 10: Motivacija u provjeravanju jezičnih sadržaja gimnazije

Slika 11: Motivacija u provjeravanju jezičnih sadržaja – strukovne škole

Na pitanje o tome koliko vremenski traje motivacija u njihovoj nastavni jezika, gotovo je jednak omjer odgovora *do 5 minuta* i u gimnazijskih nastavnika (50,00%) i u nastavnika strukovnih škola (49,30%), što je ujedno i najzastupljeniji odgovor i u jednih i u drugih ispitanih nastavnika, slike 12 i 13. *Do 10 minuta* traje motivacija u 37,50% gimnazijskih nastavnika, odnosno u 42,25% ispitanih nastavnika strukovnih škola, slike 12 i 13. Manji je postotak nastavnika čija motivacija traje *do 15 minuta*, što znači nešto više od desetine ispitanih gimnazijskih nastavnika ili 12,50%, odnosno manje od desetine ispitanih nastavnika strukovnih škola ili 7,04%. U gimnazijskih nastavnika nije zastupljena ponuđena kategorija *više od 15 minuta*, dok se u nastavnika strukovnih škola uočava da se 1,41% nastavnika izjašnjava kako motivacija u njegovoj nastavi traje *više od 15 minuta*.

Slika 12: Trajanje motivacije gimnazije

Slika 13: Trajanje motivacije strukovne škole

5.4. Primjena motivacijskih postupaka u nastavi hrvatskoga jezika – usporedba strukovnih škola i gimnazija

Pogledamo li tablicu 2, u kojoj su razvidni rezultati provedene ankete u usporedbi odgovora nastavnika strukovnih škola i odgovora nastavnika gimnazija, vidjet ćemo da su se nastavnici strukovnih škola najviše izjašnjavali odgovorom *uglavnom primjenjujem* kod većine ponuđenih motivacijskih postupaka. To znači da gotovo dvije trećine sudionika strukovnih škola, ili 59,38%, u svojoj nastavi hrvatskoga jezika *uglavnom primjenjuje* motivacijske postupke zapažanje jezične osobine (pozitivne ili negativne) u govoru ili pisanju kojega učenika i zapažanje stilske funkcije neke gramatičke pojave. Nešto manje u odnosu na njih, 56,25% sudionika strukovnih škola, *uglavnom primjenjuje* zanimljivu lingvističku obavijest i citat iz književnoga ili kojega drugog znamenitog djela u kojem se govori o jezičnome problemu. Nešto više od polovice sudionika strukovnih škola *uglavnom primjenjuje* postupak usporedbe književnoga i zavičajnoga oblika riječi, 53,13%. Potpuno je jednak postotak anketiranih srednjoškolskih nastavnika strukovnih škola (46,88%) koji *uglavnom primjenjuju* zapažanje pogreške u školskome listu, dječjem časopisu, novinama i sl., zatim rješavanje jezične dvojbe, jezičnu anegdotu i reproduktivno ponavljanje. U kategoriji odgovora *primjenjujem* (motivacijski postupak u svojoj jezičnoj nastavi) opaža se izjašnjavanje dviju petina ispitanih nastavnika strukovnih škola (40,63%) u motivacijskim postupcima rješavanje jezične dvojbe i tekst koji s poremećenim pravopisnim ili gramatičkim odnosom upozorava na važnost pravopisne ili gramatičke norme.

Nešto manje u odnosu na njih, 37,50% sudionika strukovnih škola, *primjenjuje* zapažanje pogreške u školskome listu, dječjem časopisu, novinama i sl. U jednakome postotnome omjeru (34,38%) anketirani nastavnici strukovnih škola *primjenjuju* zapažanje jezične osobine (pozitivne ili negativne) u govoru ili pisanju kojega učenika i reproduktivno ponavljanje. Više od polovice ispitanih nastavnika strukovnih škola (56,25%) *uglavnom ne primjenjuje* crtež koji ismijava jezičnu pogrešku i prizor iz filma ili TV emisije. Dvije petine nastavnika, ili 40,63%, *uglavnom ne primjenjuje* anegdotu iz života književnika ili jezikoslovca

koja zasijeca u jezičnu problematiku, a 34,38% *uglavnom ne primjenjuje* jezičnu križaljku. Učeničku šalu i jezičnu anegdotu, kao motivacijske postupke, u svojoj jezičnoj nastavi *uglavnom ne primjenjuje* trećina sudionika strukovnih škola, 31,25%.

Kada je riječ o gimnazijskim nastavnicima, u tablici 2 uočava se također najveća zastupljenost odgovora *uglavnom primjenjujem*. To znači da se najveći postotak gimnazijskih sudionika (61,54%) izjasnio kako *uglavnom primjenjuje* motivacijski postupak uspoređivanja književnoga i zavičajnoga oblika riječi. Nešto više od polovice gimnazijskih nastavnika (53,85%) *uglavnom primjenjuje* zanimljivu lingvističku obavijest, a točno polovica anketiranih gimnazijskih nastavnika (50,00%) *uglavnom primjenjuje* zapažanje jezične osobine (pozitivne ili negativne) u govoru ili pisanju kojega učenika i zapažanje stilske funkcije neke gramatičke pojave. Reproductivno ponavljanje, kao metodički postupak u motivacijskome dijelu sata, *uglavnom primjenjuje* 46,15% ispitanih gimnazijskih nastavnika.

Kada je riječ o motivacijskim postupcima koji gimnazijski ispitanici nastavnici *primjenjuju*, valja izdvojiti tekst koji s poremećenim pravopisnim ili gramatičkim odnosom upozorava na važnost pravopisne ili gramatičke norme, što primjenjuje 53,85% nastavnika, a točno polovica sudionika gimnazija (50,00%) primjenjuje metodički postupak rješavanja jezične dvojbe. U kategoriji odgovora *uglavnom ne primjenjujem* (motivacijski postupak u svojoj jezičnoj nastavi), gotovo se dvije trećine anketiranih gimnazijskih nastavnika (57,69%) izjasnilo glede anegdote iz života književnika ili jezikoslovca koja zasijeca u jezičnu problematiku. Potpuno je jednak postotak ispitanih gimnazijskih nastavnika (46,15%) koji *uglavnom ne primjenjuje* citat iz književnoga ili kojega drugog znamenitog djela u kojem se govori o jezičnome problemu i crtež koji ismijava jezičnu pogrješku.

Tablica 2: Primjena motivacijskih postupaka u nastavi hrvatskoga jezika

Motivacijski postupak	strukovna škola (n =32)					gimnazija (n=26)				
	ne primjenjujem	uglavnom ne primjenjujem	uglavnom primjenjujem	primjenjujem	bez odgovora	ne primjenjujem	uglavnom ne primjenjujem	uglavnom primjenjujem	primjenjujem	bez odgovora
zapažanje jezične osobine (pozitivne ili negativne) u govoru ili pisanju kojega učenika	1 (3,13 %)	1 (3,13 %)	19 (59,38 %)	11 (34,38 %)	-	2 (7,69 %)	7 (26,92 %)	13 (50,00 %)	4 (15,38 %)	-
zapažanje pogreške u školskome listu, dječjem časopisu, novinama i sl.	-	4 (12,50 %)	15 (46,88 %)	12 (37,50 %)	1 (3,13 %)	3 (11,54 %)	4 (15,38 %)	11 (42,31 %)	8 (30,77 %)	-
rješavanje jezične dvojbe	1 (3,13 %)	3 (9,38 %)	15 (46,88 %)	13 (40,63 %)	-	-	3 (11,54 %)	10 (38,46 %)	13 (50,00 %)	-
zapažanje stilske funkcije neke gramatičke pojave	-	7 (21,88 %)	19 (59,38 %)	6 (18,75 %)	-	-	10 (38,46 %)	13 (50,00 %)	3 (11,54 %)	-
uspoređivanje književnoga i zavičajnoga oblika riječi	1 (3,13 %)	8 (25,00 %)	17 (53,13 %)	6 (18,75 %)	-	1 (3,85 %)	7 (26,92 %)	16 (61,54 %)	2 (7,69 %)	-
zanimljivu lingvističku obavijest	1 (3,13 %)	8 (25,00 %)	18 (56,25 %)	5 (15,63 %)	-	1 (3,85 %)	5 (19,23 %)	14 (53,85 %)	6 (23,08 %)	-
tekst koji s poremećenim pravopisnim ili gramatičkim odnosom upozorava na važnost pravopisne ili gramatičke norme	1 (3,13 %)	6 (18,75 %)	12 (37,50 %)	13 (40,63 %)	-	-	1 (3,85 %)	11 (42,31 %)	14 (53,85 %)	-

jezičnu anegdodu	1 (3,13 %)	10 (31,25 %)	15 (46,88 %)	6 (18,75 %)	-	2 (7,69 %)	9 (34,62 %)	9 (34,62 %)	6 (23,08 %)	-
anegdodu iz života književnika ili jezikoslovca koja zasijeca u jezičnu problematiku	-	13 (40,63 %)	14 (43,75 %)	5 (15,63 %)	-	2 (7,69 %)	15 (57,69 %)	5 (19,23 %)	4 (15,38 %)	-
citāt iz književnoga ili kojega drugog znamenitog djela u kojem se govori o jezičnom problemu	1 (3,13 %)	8 (25,00 %)	18 (56,25 %)	5 (15,63 %)	-	2 (7,69 %)	12 (46,15 %)	6 (23,08 %)	6 (23,08 %)	-
učeničku šalu	2 (6,25 %)	10 (31,25 %)	13 (40,63 %)	7 (21,88 %)	-	3 (11,54 %)	8 (30,77 %)	11 (42,31 %)	4 (15,38 %)	-
crtež koji ismijava jezičnu pogriješku	3 (9,38 %)	18 (56,25 %)	10 (31,25 %)	1 (3,13 %)	-	4 (15,38 %)	12 (46,15 %)	7 (26,92 %)	2 (7,69 %)	1 (3,85 %)
prizor iz filma ili TV emisije	3 (9,38 %)	18 (56,25 %)	11 (34,38 %)	-	-	6 (23,08 %)	9 (34,62 %)	8 (30,77 %)	3 (11,54 %)	-
jezičnu križaljku	4 (12,50 %)	11 (34,38 %)	13 (40,63 %)	4 (12,50 %)	-	5 (19,23 %)	11 (42,31 %)	8 (30,77 %)	2 (7,69 %)	-
reproduktivno ponavljanje	1 (3,13 %)	5 (15,63 %)	15 (46,88 %)	11 (34,38 %)	-	1 (3,85 %)	6 (23,08 %)	12 (46,15 %)	7 (26,92 %)	-

Zaključak

Etapa se motivacije drži jednom od najvažnijih nastavnih etapa, što znači da uspjeh cjelokupnoga nastavnog sata itekako ovisi upravo o njegovu početku, odnosno o motivaciji. U metodici nastave hrvatskoga jezika postoji mnoštvo motivacijskih postupaka za poticanja učenika na učenje jezikoslovnih sadržaja.

Istraživanje o ostvarivanju etape motivacije u nastavi hrvatskoga jezika u srednjoškolskih nastavnika Hrvatskoga jezika Osječko-baranjske

županije pokazalo je da ispitanici nastavnici ostvaruju etapu motivacije u svim tipovima nastavnih sati, ali, razvidno, najčešće u obradbi jezičnih sadržaja, a najrjeđe u provjeravanju jezičnih sadržaja. Kada je riječ o vremenskoj trajanju etape motivacije, može se reći da se navedena etapa nastavnoga sata u većine ispitanih srednjoškolskih nastavnika ostvaruje do pet minuta. U primjeni motivacijskih postupaka poglavito se može govoriti o onome koji *primjenjuje* najveći postotak ispitanika, a to je tekst koji s poremećenim pravopisnim ili gramatičkim odnosom upozorava na važnost pravopisne ili gramatičke norme i o onome koje *ne primjenjuje* također najveći postotak ispitanika: prizor iz filma ili TV emisije.

U odnosu na vrstu škole rezultati provedene ankete pokazuju da i gimnazijski nastavnici i nastavnici strukovnih škola etapu motivacije najčešće ostvaruju pri obradbi, a najrjeđe pri provjeravanju jezičnih sadržaja. Vremensko trajanje etape motivacije jest do pet minuta i u jednih i u drugih ispitanih nastavnika. Kada je riječ o primjeni motivacijskih postupaka u jezičnoj nastavi, u kategoriji odgovora *primjenjujem*, u nastavnika je strukovnih škola razvidna najveća zastupljenost postupaka rješavanje jezične dvojbe i tekst koji s poremećenim pravopisnim ili gramatičkim odnosom upozorava na važnost pravopisne ili gramatičke norme, a motivacijski postupci koji se postotkom izdvajaju kao oni koje sudionici strukovnih škola *uglavnom ne primjenjuju* jesu crtež koji ismijava jezičnu pogrješku i prizor iz filma ili TV emisije. Gimnazijski su se sudionici najvećim postotkom izjasnili kako *primjenjuju* tekst koji s poremećenim pravopisnim ili gramatičkim odnosom upozorava na važnost pravopisne ili gramatičke norme, a odgovorom *uglavnom ne primjenjujem* anegdotu iz života književnika ili jezikoslovca koja zasijeca u jezičnu problematiku.

Ostvarivanje etape motivacije u nastavi hrvatskoga jezika pridonosi ostvarivanju dugoročne motivacije koja u učenicima treba razviti svijest o potrebi njegovanja jezične kulture, a u takvim je nastojanjima važna i primjena različitih motivacijskih postupaka.

Literatura

- BEŽEN, A. (2008) *Metodika znanost o poučavanju nastavnog predmeta*, Zagreb: Profil.
- BOGNAR, L. – MATIJEVIĆ, M. (2002) *Didaktika*, Zagreb: Školska knjiga.
- ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M. (1992) „Motivacija u školi: Novi teorijski pristupi i posljedice za praksu“, *Napredak, časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, vol. 133, br. 3, 257–271.
- MATIJEVIĆ, M. – RADOVANOVIĆ, D. (2011) *Nastava usmjerena na učenika*, Zagreb: Školske novine.
- PASTUOVIĆ, N. (1987) *Edukološka istraživanja*, Zagreb: Školske novine.
- PAVIN, T. (2005) „Percepcija kvalitete obrazovanja nastavnika i nekih aspekata nastavničke profesije iz perspektive srednjoškolskih nastavnika“, u: V. VIZEK VIDOVIĆ i dr., *Cjeloživotno obrazovanje učitelja i nastavnika: višestruke perspektive*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- PAVLIČEVIĆ FRANIĆ, D. (2005) *Komunikacijom do gramatike*, Zagreb: Alfa.
- PEKO, A. – PINTARIĆ, A. (1999) *Uvod u didaktiku hrvatskoga jezika*, Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Pedagoški fakultet.
- RHEINBERG, F. (2004) *Motivacija*, Jastrebarsko: Naklada Slap.
- ROSANDIĆ, D. – ROSANDIĆ, I. (1996) *Hrvatski jezik u srednjoškolskoj nastavi*, Zagreb: Školske novine.
- ROSANDIĆ, D. (2005) *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga.
- TEŽAK, S. (1996) *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1*, Zagreb: Školska knjiga.
- TEŽAK, S. (2003) *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 2*, Zagreb: Školska knjiga.
- VIZEK VIDOVIĆ, V. i dr. (2003) *Psihologija obrazovanja*, Zagreb: IEP – Vern.